

Séta a Capitolium környékén

Krutsay Miklós dr.

Az ókori Róma hét dombja közül az 50 m magas Capitolium (ol: Campidoglio) a legkisebb alapterületű, de a legnevezetesebb. Mindig is itt volt a város vallási, politikai és földrajzi központja. Juno szentélye és hatalmas Jupiter-temploma a középkorban pusztult el. A DK-i oldalán lévő Tarpeji-szikláról lökték le az ókorban az árulókat.

A dombra ÉK-ről két, széles lépcsőzeten juthatunk fel (1. kép). Közöttük a domboldalon áll *Cola di Rienzo* (1313–1354) bronzszobra. A néptribunussá választott városi jegyző megtörte a nemesek hatalmát és Róma vezetésével egyesíteni akarta az itáliai városállamokat. Ebben Nagy Lajos király is támogatta. Később a felülke-rekedett nemesség elől Prágába menekült. Itt IV. Károly császár letartóztatta és VI. Kelemen pápához, Avignonba vitette. Itt eretnekséggel vádolták meg, de az új pápa, VI. Ince megbocsátott neki. A pápa megbízottjaként, Albornoz bíboros kíséretében visszatért Rómába, de az adók miatt fellázadt nép a Capitoliumon megölte.

A bal oldali, 124 fokos, meredek lépcső a nyerstégla homlokzatú *S. Maria in Aracoeli* (Szűz Mária) templomhoz vezet. Lábánál, balra a *S. Biagio de Mercato* (Szt. Balázs templom a piacnál) romjai, kis campanilevel és apsisfreskó-töredékekkel. A XII. sz-ban alakították ki egy II. sz-beli, emeletes lakóház (insula) maradványai-ból. 1665-ben átépítették (C. Fontana) és Szt. Ritáról nevezték el. Ezt 1928-ban lebontották, ekkor előkerültek az eredeti templom és a ház részletei. (1940-ben a barokk templomot, elraktározott régi köveiből a Via Montanaraban újra felépítették, ma kiállítóterem.)

A jobb oldali, pihenőkkel (cordoni) lankásabbá tett lépcsőzet (a Cordonata) elején a két fekete, egyiptomi gránit oroszlánszobor az egykori, Mars-mezei Isis-templombeliek másolata. Felül a lovukat vezető Castor és Pollux (a Dioscuroszok) szobrai fogadnak bennünket. A bábos korlát két oldalán egy-egy, a császárok korából való, a Via Appiáról származó mérőöldkő-oszlopot találhatunk. A *Michelangelo* tervei szerint rendezett, trapéz-

alakú teret (Piazza del Campidoglio) szemben az ókori Tabularium (állami levéltár) romjaira a XII. sz-ban épített *Palazzo Senatorio* (a régi városháza), jobbról a XV. sz-beli *Palazzo dei Conservatori* (az egykori városi magisztrátus székhelye), balról a *Palazzo Nuovo* (XVII. sz., Giac. della Porta, G. Rainaldi, id. M. Longhi) épülete határolja. A két utóbbinak egyforma homlokzatát is Michelangelo tervezte. Ezek adnak helyet a Capitoliumi Múzeumnak. A divergáló épülettömbök optikai hatására a tér a valóságosnál rövidebbnek tűnik. Közepén *Marcus Aurelius császár* aranyozott bronz lovasszobrának másolata. A Pal. Senatorio bal oldalán, oszlopon Róma jelképe, a Romulust és Remust szoptató „Capitoliumi farkas” bronzszobra (másolat). A palota jobb oldala mögötti teraszról kilátás nyílik az alattunk elterülő Forum Romanumra és a Palatinus-dombra. Az antik épületek, templomok romjainak azonosításához részletes térkép szükséges.

A Pal. Nuovo (antik szoborgyűjtemény) volt a világ első nyilvános múzeuma. Udvarán az Oceanost ábrázoló óriási kútszobor, amelyet a nép Marforionak nevezett. A múzeumban látható a Capitoliumi Venus (II. sz., 2. kép) és a Haldokló Gallus (i. e. I. sz.) márványszobra és Marcus Aurelius lovasszobrának eredetije (II. sz., 3. kép). Az utóbbi 1538-ig a Lateránban állt, és csak azért került el a beolvasztást, mert Nagy Constantinus szobrának hitték. A Pal. dei Conservatori (múzeum és képtár) udvarán Nagy Constantinus óriási szobrának töredékei. Benne a császárok mellszobrainak galériája, a „Tövishúzó fiú” bronzszobra (i. e. I. sz., 4. kép) és a „Capitoliumi farkas” szobor eredetije (5. kép). Az utóbbit régebben i. e. V. sz-belinek vélték, újabban középkorinak tartják.

A térről a Pal. Nuovo mögött balra haladva eljuthatunk a Nemzeti Emlékmű DK-i sarka felett lévő kilátóteraszhoz, illetve a *S. Maria in Aracoeli* oldalbejáratához. A templom a VI. sz-ban a Juno-szentély helyére épült, háromhajós, 2x11 oszlopos bazilika, aranyozott kazettás fémennyezetrel, cosmata padozattal, 21 oldalkápolnával. Benne több gótikus síremléket és reneszánsz freskót találhatunk. Mindjárt a jobb első kápolnában *Pinturicchio* freskói Szt. Bernardinról (1486). A jobb kereszthajóban a Savelli-síremlékek Arnolfo di Cambio-tól (6. kép). A bal kereszthajóban Szt. Ilona császárné körkápola-alakú

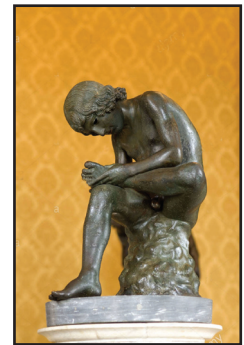
1. kép. A Capitoliumra vezető lépcsők.

2. kép. A Capitoliumi Venus.

3. kép. Marcus Aurelius szobra.

4. kép. A Tövishúzó szobra.

5. kép. A Capitoliumi Farkas.

6. kép. A S. Giuseppe dei Falegnami, alatta a Mamertinum.

7. kép. A Mamertinum alsó kápolnájának oltára.

8. kép. Savelli IV. Honorius pápa síremléke (1288).

9. kép. Szent Ilona sírja.

10. kép. A Santo Bambino.

síremléke (7. kép). (Nagy Constantinus anyját a Via Casilina melletti, ma már romos mauzóleumban temették el. Hatalmas porfir-szarkofágja a Vatikáni Múzeumba került.) Az innen jobbra nyíló helyiségben a gyermek Jézus 60 cm magas faszobra, a „Santo Bambino”, amelyet fogadalmi ajándékok, ékszerek borítanak (8. kép). 1798-ban a francia katonák kis híján elégették. Az eredeti kegyszobrot, amely a XV. sz.-ban a jeruzsálemi Getszemáni-kert olajfájából készült, 1994-ben ellopták, ma már csak másolata látható. A XIX. sz.-ban a csodatévő szobrot kórházakba, illetve a járásképtelen betegekhez is elvitték. Ehhez Torlonia herceg biztosított díszhintót. Karácsonykor a világ minden tájáról érkeznek gyermekektől levelek a Santo Bambinóhoz, ezeket a templomot gondozó ferences szerzetesek összegyűjtik, és időnként felbontatlanul

elégetik. A templom melletti 600 éves kolostort a Nemzeti Emlékmű építéskor lebontották.

A templomból kijöve és balra a lépcsőn lefelé haladva jutunk el a barokk stílusú S. Giuseppe dei Falegnami templomhoz (az asztalosok Szt. József temploma), amely alatt található az ókori Mamertinum börtön (9. kép). A legenda szerint itt volt fogságban Szt. Péter és Szt. Pál. A földszinti kápolna (Ss. Crocifisso di Campo Vaccino al Foro Romano) oltárán csodatévőnek tartott fa-feszület. A hatalmas kőtömbökből épített földalatti börtön felső szintjén ismét egy kápolna (S.S. Pietro e Paolo in Carcere), oltárán a két apostol mellszobrával. A legalsó szint (Tullianum) alacsony tömlőcében raboskod-

11. kép. A Nemzeti Emlékmű.

tak az ókor nevezetes államfogylyai, míg megfojtással ki nem végezték őket (pl. a Catilina-féle összeesküvés résztvevői, *Vercingetorix* gall vezér). A kis oltár mellett osz-

12. kép. Poharazgatás a szobor belsejében.

lopconk, amelyhez állítólag Szt. Pétert láncolták, aki két börtönörét itt megtérítette és megkeresztelte (10. kép).

A Capitolium-domb Piazza Venezia felőli oldalán emelkedik II. *Viktor Emánuel* királynak bresciai fehér márványból készült, 1911-ben felavatott, 70 m magas, neoklasszikus emlékműve, más néven a *Nemzeti Emlékmű*, amelynek túlzott méreteit sokan kifogásolták (11. kép). Központjában a király bronz lovasszobra áll. Ez olyan nagy (12 m hosszú és 50 tonna súlyú), hogy összeállításakor a ló hasában 24 személyes ünnepi fogadást tudtak rendezni (12. kép). A szobor alatt a Névtelen Katona sírja, mellette díszörség. Az antik templomhoz hasonló háttér-épületben Itália egyesítésének múzeuma található (Museo Nazionale del Risorgimento, Via di San Pietro in Carcere, 1)

A Santissima Trinità dei Monti

Krutsay Miklós dr.

A római Ss. Trinità dei Monti (Szentháromság) templom a Pincio dombon épült, és a közismert Spanyol Lépcső vezet fel hozzá. Az előtte álló obeliszk (1. kép) az i. e. I. sz.-ból származik és valaha Sallustius történetíró (†34) kertjét díszítette. Oldalán értelmetlen hieroglifák egyiptomi eredetét kívánják sugallni. Felállítását akadályokba ütközött, mert a franciák XIV. Lajos, a Napkirály lovas szobrát kívánták itt elhelyezni. A pápáknak sikerült addig halogatniuk a terv megvalósítását, míg a francia forradalom miatt a kérdés lekerült a napirendről, és VI. Pius 1789-ben diplomáciai bonyodalom nélkül meg tudta valósítani az eredeti tervet.

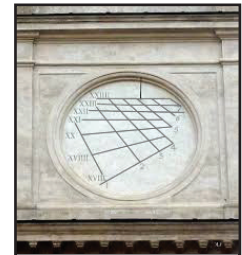
A kéttornyú templomot XII. Lajos és XIII. Károly francia király építtette a francia minimita (paulánus) szerzetesek (2. kép) számára 1502 és 1585 között. (A rend alapítóját, Paolai Szt. Ferencet, a kalábriai remetét, bár nem volt felszentelt pap, a királyok lelki atyjuknak választották és Franciaországban marasztalták. A rend tagjai negyedik fogadalmuk értelmében húst, tojást és tejtermékeket nem fogyasztanak.) A bal oldali tornyon egy-mutatós óra van, a másik tornyon különös számlapú napórát helyeztek el (3. kép). A reneszánsz homlokzatot feltehetően C. Maderno tervezte. A bejárati lépcsőzet D. Fontanától való (1587). Az egyhajós templomban hat-hat oldalkápolnát találunk. A rács által kettéválasztott hajó boltozata még gótikus. A jobb 3. és a bal 2. kápolna oltárképe Daniele da

1. kép.
A Ss. Trinità homlokzata az obeliszkkal.

2. kép.
A minimiták viselete és címere.

3. kép. Napóra a tornyon.

4. kép. D. da Volterra: Levétel a keresztről.

5. lép. W. Achtermann: Levétel a keresztről.

Volterra műve: „Mária mennybemenetele” illetve „Levétel a keresztről” (1545, 4. kép). Az utóbbi a manierizmusra

jellemző túlsúlyosság példája lehetne. Ha nem tudnánk már eleve a kép címét, az első pillantásra nehezen ismernék fel, hogy mivel foglalatostkodnak a rajta nyüzsgő alakok. A bal 1. kápolna oltárán lévő stukkó-szoborcsoport szintén a keresztlevélt ábrázolja. Ez W. Achtermann német mester 1858-ban készült művének másolata (5 kép). (Az eredeti márványszobor a münsteri Szt. Pál-dómban 1943-ban, bombatámadáskor elpusztult.)

1797-ben Napóleon bezáratta a templomot és a rendházat, amelyeket azután katonái megrongáltak és kifosztottak. A császár az elfoglalt országok műkincseit a Louvre-ban kívánta összegyűjteni. (Szűk másfélszáz év múlva Hermann Göring követte példáját a harácsolásban.) Volterra freskóit is Párizsba akarta szállíttatni, de sérülésük miatt letett erről. A Bourbonok visszatérte után, 1816-ban XVIII. Lajos helyreállíttatta az épületeket. A templomtól balra lévő nagy kolostor 1828-ban a francia Sacré Coeur-apácák arisztokratikus leánynevelő-intézete lett, 2006-ban pedig átadták a Jeruzsálemi Testvéri Közösség nevű, újkeletű szerzetesrendnek.

A kolostor udvarát körülvevő épületrész első emeleti folyosójának falán a közelmúltban érdekes, anamorf freskókat restauráltak. (A francia megszállás alatt lemeszelték őket.) Ezeket E. Maignan (1601–1676) és J. F. Nicéron (1613–1646) francia minimita szerzetesek, matematikus-fizikusok készítették. Az előbbi, a nyugati oldal 6 m hosszú festményén Paolai Szt. Ferencet ábrázolta egy fa alatt (1642, 6. kép). Nicéron a keleti oldal 20 m hosszú, igen megrongálódott freskóján Szt. János evangelistát örökítette meg Pathmos szigetén (1640). Ezeket – szemből nézve – csupán hosszirányú, hullámos sávok láthatók. Távolabbról, erősen oldalirányból szemlélve azonban előtűnik a szentek alakja. Maignan festményéhez közelebb menve, annak alsó részén tengerparti táj ismerhető fel, apró házakkal, vitorlással. A tengeren Szt. Ferenc kicsiny alakját is megtalálhatjuk. A legenda szerint – minthogy hajóra nem volt pénze – köpenyét tutajként és vitorlaként használva kelt át a Messinai-tengerszoroson (7. kép).

Maignan 1636-ban egy bonyolult napórát szerkesztett az északi kolostorfolyosó mennyezetén, amelyre egy vízszintes tükör vetítette a fénysugarat. (Hasonló napórát a Spada-palota számára is készített 1644-ben.) A napóra

6. kép. E. Maignan freskója Szt. Ferencről.

7. kép. Szt. Ferenc csodás átkelése.

8. kép. A. Pozzo: A kánai menyegző.

azt is mutatta, hogy a világ egyes városaiban mikor van dél. A kolostor ebédlőjét (refektórium) 1694-ben a jezsuita A. Pozzo díszítette illuzionisztikus freskókkal, amelyek a kánai menyegzőt ábrázolják (8. kép). Újabbban a kolostor érdekességei tetemes belépődíj ellenében megtekinthetők váltak.

Irodalom

1. Baltrušaitis, J.: Anamorphoses ou magie artificielle des effets merveilleux. 2. ed. Olivier Perrin. Paris, 1969.
2. Krutsay M.: Andrea Pozzo, a perspektiva mestere. Immunol. Szemle.10/2 (2018), 30–32.
3. Krutsay M.: Az illúzió művészete. Magy. Belgyógy. Arch. 71 (2018), 215–220.
4. Maignan, E.: Perspectiva horaria sive de horographia gnomonica tum theoretica tum practica. Roma, 1648.
5. Nicéron, J. F.: La perspective curieuse on magic artificielle des effets merveilleux. Paris, 1638.